

Haugesunds Handelsstands Forening

Etter innbydelse fra firmaet Gjerdsjø og Bakkevig, Kyvig & Co., konsul Frithjof Eide, Sigve S. Lie, konsul B. Stolt-Nielsen, Knud Wormedal, Birger Pedersen og Thuestad & Wrangell, ble det holdt møte i byens daværende rådhus 23. januar 1901. Rundt 65 handelsborgere hadde møtt opp, og samtlige tegnet seg som med-lemmer i den nye Haugesunds Handelsforening.

Foreningen skiftet navn til Haugesunds Handelsstands Forening i 1917. Foreningens uttalte formål var ganske enkelt "ivaretagelse av Haugesunds handels-, skipsfarts- og industriinteresser", og som medlemmer av styret kunne opptas "enhver der hører Haugesunds handelsstand til eller er disponerende skipsreder, exportør, fabrikkeier, mægler, ekspeditør, bankfunktionær, drifts-bestyrer, prokurist. Vedkommende må ha fylt 21 aar; dog kan bestyrelsen heri gjøre undtagelser". Det første styret besto av dampskibsekspeditør, senere konsul Birger Pedersen, kjøpmann Sjur Lothe, skipsreder, senere konsul B. Stolt-Nielsen, kjøpmann O. Thuestad og kjøpmann Sigve S. Lie.

Handelsstandsforeningen arbeidet med mange saker av stor betydning for standen og byen forøvrig. Noen av de viktigste initiativene den sto bak var opprettelsen av en avdeling av Norges Bank og Haugesund Børs, og i disse sakene var blant annet H. M. Wrangell og Lars Meling sentrale aktører. Som tidligere antydnet var det ikke bare saker som hadde med næringslivets fremgang å gjøre som ble tatt opp. Alt blant de første vedtakene var det en sak som gjaldt foreningen selv, nemlig anskaffelse av fane til foreningen. Det var en silkefane til en pris av 1000 kroner, disse var "hovedsakelig tilveiebragt ved frivillige bidrag fra handelsmenn". Avsløringen av fanen fant sted 17. mai i stiftelsesåret, og var ment å fremme foreningens samhold og representasjon utad.

Dette representative aspektet gir seg nok et utslag i foreningens tilholdssted. Den første tiden leide foreningen lokale i slaktermester Jacob Svinelids hus i Haraldsgata, og spørsmålet om å skaffe eget hus dukket tidlig opp. I 1911 ble det innkalt til ekstraordinær generalforsamling angående kjøp av eiendom. Eiendommen hvor foreningen da holdt til ble kjøpt, og den stående trebygningen ble revet for å gi plass til en murgård i fire etasjer tegnet av arkitekt Einar Halleland. Etter å ha tatt opp lån i byens banker ble byggingen påbegynt i 1912. Huset rommet lokaler og festsal for handelsstandsforeningen, og forretningslokaler til utleie, som senere ble leid ut til blant annet rederiforeningen og børsen. Det ble anskaffet både piano til festsalen og bekvemme møbler til medlemslokalene, som besto av "lese- og konversasjonsrum, spillværelse og billiardsal". Huset ble innviet 29. november 1913 med en stålende innvielsesfest for 120 mennesker. Det ble holdt mange taler, blant annet talte H. M. Wrangell for god "samfundsfølelse" i foreningen, skipsreder Nordbø for fedrelandet, skipsreder Lars Meling for foreningens første styre, kjøpmann Thv. Joh. Kyvik for bidragsyterne, kaptein Sigurd Østensjø for Haugesund by, doktor Rønnevig på vegne av kommunen, skipsreder Chr. Valentinsen for husets arkitekt. Festen ble karakterisert som en av de store begivenhetene i foreningens historie. Man mente at eget hus var av stor betydning som et samlende midtpunkt i arbeidet for næringslivet. Dessuten var det bare to andre byer som den gang hadde egne handelens hus, og dette gjorde byen som helhet mer betydningsfull.

Det nye huset hadde som basisfunksjon å være samlingssted for handelsstanden og dens arbeid for næringslivet og byens fremgang. Huset var en stor og ganske prangende steinbygning, og kan sees som et uttrykk for foreningsmedlemmenes sterke "selvfølelse" eller tro på egen betydning. Man kan også se huset med sin festsal og spillværelse som et utslag av at medlemmene synes det var viktig å understreke sin posisjon som en elite med egne omgivelser og samværsformer. I tillegg til den populære selskapeligheten innad i foreningen ble det også dannet et eget mannskor for å sveise foreningens medlemmer sammen. Man kan kanskje hevde at huset i seg selv eller som et uttrykk for

medlemmenes "identitet" som forretningsstand eller fellesskapsfølelse fikk betydning for handelsstanden. Depresjonen i 1920 rammet også foreningen og det begynte å bli vanskelig å drive eiendommen. Fra flere eiendomsめklere kom det spørsmål til foreningen om å selge huset, men selv om arbeidet i foreningen for en stor del lå nede, ble det enstemmig vedtatt å avslå alle tilbud. I stedet gikk man i gang med å pusse opp eiendommen for å gjøre den mer presentabel.

I likhet med rederiforeningen engasjerte også handelsstandsforeningen seg i sosialt arbeid. På årsmøtet i anledning av foreningens 35 års jubileum ble det satt ned et arbeidsutvalg som hadde som formål å skaffe midler til et alders- og hvilehjem for medlemmer av handelsstanden. Dette tiltaket samlet stor oppslutning i foreningen, og det ble etter hvert også dannet en kvinneforening med samme formål.

Selv om rederne hadde sin egen rederiforening, var de likevel sterkt representert i handelsstandsforeningen. Dette har selvfølgelig sammenheng med at mange av rederne også drev med handel, og det faktum at handelsstandsforeningens formål var å fremme vekst i byens næringsliv som helhet. Redernes sentrale deltakelse i foreningen kan illustreres ved foreningens 5 æresmedlemmer: konsul Birger Pedersen, konsul B. Stolt-Nielsen, konsul H. M. Wrangell, skipsreder Lars Meling og disponent H. Høinæs.

Som en oppsummering må en kunne si at rederne var sentrale både når det gjaldt å ta initiativ til og å drive aktiv virksomhet i flere organer som hadde til hensikt å fremme næringsvirksomheten i byen. Man kan vel hevde at rederne tidlig så nytten av å gå sammen for å skape bedre villkår for forretningsdriften. H. M. Wrangell holdt en tale ved Haugesund Børs' åpning i 1914 der han hevdet at "en av Grundene til at Haugesund hadde vokset sig frem som byen hadde gjort hadde vært den gjensidige Meddelsomhet som der altid har hersket mellom Byens Forretningsfolk". Dette betød ikke at rederne og andre forretningsfolk så bort fra den innbyrdes konkurransen. For eksempel da Wrangell fikk høre om den nye teknikken om å legge sild i borsyre for å konservere den under transporten, kjøpte han borsyre av en agent under betingelsen av at han ikke solgte til andre. Etter hvert som den internasjonale konkurransen økte ble det bare enda viktigere å stå sammen for å ivareta byens muligheter for å hevde seg.

Men aktivitetene i rederiforeningen og handelsstandsforeningen kan også fortelle oss noe utover det at de skulle ivareta redernes økonomiske interesser. Som vi har sett fungerte foreningene også som utøvere av veldedighet eller sosialt arbeid, i første rekke beregnet på grupper med nær tilknytning til medlemmene i foreningene: handlende i handelsstandsforeningen og sjømenn i rederiforeningen. Dessuten var det mer eller mindre strenge kriterier for å bli medlem, som for eksempel at man måtte anbefales av flere andre, og derfor kunne dette være med på å skape en bevissthet om "eksklusivitet" og å tilhøre en spesiell gruppering i samfunnet.

Et uttrykk for denne bevisstheten om å tilhøre det øverste lag var det tydelige "kravet" om at foreningene måtte ha representative lokaler som kunne si noe om posisjon og status. Foreningene hadde også sitt eget selskapelige liv, der de ofte nærmest hyllet seg selv i for eksempel taler og sanger. Et eksempel på det kan være et hefte med sanger fra Haugesunds Rederforening i 1933 der redernes virksomhet opp gjennom tiden beskrives. Den siste sangen har tittelen "Men så kom da endelig krigen og skibsfarten øverst på stigen", og der står det i andre vers: "Men det heldig var for oss at vi slapp da å slåss (...) Nei, vi skummet fløten a' hele denne krigstia og vår velstand i utrolig grad den økte".

Disse foreningene bidro altså ikke bare til å fremme standens og byens forretningsmessige interesser, men var også et uttrykk for mange av de holdninger som fantes blant rederne. Det sosiale og kulturelle engasjement og tanken om å tilhøre en

"høyere" gruppering i samfunnet kan sies å være overført fra den private sfære, likeledes
trangen til å vise sin posisjon gjennom spesielle lokaler og samværsformer.